Minister
Nauki

DIR-WPN.055.1.2025.MK
Warszawa, 16 stycznia 2025 r.

Pani
Małgorzata Kidawa-Błońska
Marszałek Senatu
Rzeczypospolitej Polskiej

Odpowiedź na oświadczenie senatorskie nr BPS/043-24-578/24

Szanowna Pani Marszałek,

składam na Pani ręce odpowiedź na oświadczenie Senator RP Pani Anny Górskiej złożone w dniu 17 grudnia 2024 r. w sprawie *wyników prac nad koncepcją reaktora wysokotemperaturowego, realizowanych na podstawie umowy nr 1/HTGR/2021/14 podpisanej pomiędzy Narodowym Centrum Badań Jądrowych (NCBJ) a ówczesnym Ministerstwem Edukacji i Nauki, zaprezentowanych przez dyrekcję NCBJ na posiedzeniach Senackiego Zespołu ds. Energetyki Jądrowej i Odnawialnych Źródeł Energii w dniach 6 i 24 grudnia 2024 r.*

Szanowna Pani Senator,

poniżej udzielam wyjaśnień i odpowiedzi na zadane i poruszone przez Panią w przedmiotowym oświadczeniu senatorskim kwestie:

Na wstępie pragnę poinformować, że **Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego** (MNiSW), wcześniej jako Ministerstwo Edukacji i Nauki (MEiN), **finansuje jeden z kilku etapów rozwoju technologii reaktorów wysokotemperaturowych** (nw. umowa z Narodowym Centrum Badań Jądrowych na kwotę 60 mln zł). **W Polsce podmiotem wiodącym dla energetyki jądrowej jest Ministerstwo Przemysłu (do 1 lipca 2024 r. Ministerstwo Klimatu i Środowiska).**

Wkład resortu nauki w rozwój reaktorów wysokotemperaturowych to realizacja umowy zawartej 12 maja 2021 roku między Narodowym Centrum Badań Jądrowych (NCBJ) a Ministerstwem Edukacji i Nauki (obecnie MNiSW) na realizację przedsięwzięcia pod nazwą „Opis techniczny badawczego wysokotemperaturowego reaktora jądrowego chłodzonego gazem (High Temperature Gas cooled Reactor, HTGR)". Przedsięwzięcie było realizowane w latach 2021-2024 (w I/II kw. 2025 przedsięwzięcie będzie rozliczone na podstawie raportu końcowego). Środki finansowe na realizację przedsięwzięcia z budżetu nauki zaplanowano na kwotę 60 mln zł (z tego: 4 750 000,00 zł – w roku 2021; 20 450 000,00 zł brutto – w roku 2022; 32 300 000,00 zł brutto – w roku 2023; 2 500 000,00 zł brutto – w roku 2024).

Należy podkreślić, że MEiN podjęło się realizacji ww. umowy z NCBJ na wniosek ówczesnego Ministra Klimatu (pismo z 10 sierpnia 2020 r.) i za zgodą ówczesnego kierownictwa MEiN. Umowę z NCBJ zawarto po 10 miesiącach. Przed podpisaniem umowy MEiN przeprowadziło konsultacje projektu z ówczesnym Ministerstwem Klimatu, NCBJ,

telefon: +48 22 52 92 718
adres e-mail: kancelaria@mnisw.gov.pl
gov.pl/nauka

ul. Wspólna 1/3
00-529 Warszawa

Państwową Agencją Atomistyki, Prokuratorią Generalną RP i Ministerstwem Finansów. **Bardzo istotną kwestią dla MEiN/MNiSW było także upewnienie się, że przedsięwzięcie HTGR nie będzie powielało innych projektów, lecz je uzupełniało, było komplementarne.** Przykładowo, przywołany przez Panią Senator projekt Gospostrateg-HTR dofinansowany przez NCBR dotyczy instrumentów prawnych i organizacyjnych wdrożenia reaktorów wysokotemperaturowych, a nie technologicznych jak przedmiotowa umowa NCBJ-MEiN z 12 maja 2021 r.

Wartym odnotowania jest fakt, że 30 grudnia 2020 r. Rada Ministrów przyjęła stanowisko ws. współpracy polsko-japońskiej w zakresie reaktorów HTGR: *(…) Rada Ministrów uważa za celowe podjęcie przez Ministra Klimatu i Środowiska, we współpracy z Ministrem Rozwoju, Pracy i Technologii, Ministrem Edukacji i Nauki oraz z partnerami japońskimi, działań mających na celu powstanie w Polsce badawczego wysokotemperaturowego chłodzonego gazem reaktora jądrowego (ang. High Temperature Gas Reactors HTGR), będącego demonstratorem technologii dla przyszłych wdrożeń w zakresie bezemisyjnej produkcji ciepła przemysłowego i wodoru (…) Pierwsza faza projektu będzie realizowana przez Narodowe Centrum Badań Jądrowych przy finansowaniu w ramach istniejących instrumentów wspierania badań i innowacji.*

Przedmiotem realizowanego na podstawie przepisów *ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* przedsięwzięcia jest realizacja projektu badawczego w zakresie wykonania opisu technicznego (tzw. projekt koncepcyjny i podstawowy) wysokotemperaturowego reaktora HTGR. Wyniki projektu będą podstawą do ewentualnych dalszych prac o charakterze wdrożeniowym, w tym opracowania projektu szczegółowej dokumentacji technicznej ('blue print'), a docelowo demonstratora technologii. **Po zakończeniu realizacji ww. umowy MNiSW przekaże wnioski do Ministerstwa Klimatu i Środowiska i Ministerstwa Przemysłu celem podjęcia decyzji o dalszych pracach, ale już ze środków innych niż znajdujące się w dyspozycji Ministra Nauki.**

Należy podkreślić, że projekt za który odpowiada MNiSW, tj. ww. umowa z Narodowym Centrum Badań Jądrowych na realizację przedsięwzięcia pod nazwą „Opis techniczny badawczego wysokotemperaturowego reaktora jądrowego chłodzonego gazem (High Temperature Gas cooled Reactor, HTGR)" jest szczegółowo oceniany przez **specjalnie powołany do tego Zespół Ministra w MNiSW**. Podstawą wypłaty transz na kolejne lata realizacji tego przedsięwzięcia było przyjęcie raportów rocznych NCBJ z realizacji umowy.

Zgodnie z umową NCBJ przedłożyło trzy raporty roczne, tj. za 2021, 2022 i 2023 rok (obecnie NCBJ przygotowuje raport końcowy). W pierwszych i kolejnych wersjach raporty nie zostały pozytywnie zaopiniowane przez Zespół (w opinii Zespołu zawierały błędy redakcyjne i nieścisłości). Raport za 2022 został przyjęty dopiero w czerwcu 2023 jako szósta, finalna wersja, a raport za 2023 rok – 1 listopada 2024 roku. **W listopadzie 2022 r. MEiN, na wniosek Zespołu, wystosowało pismo do MKiŚ z prośbą o decyzję czy projekt ma być dalej kontynuowany** (przypominając, że przedsięwzięcie HTGR zostało uruchomione na wniosek MKiŚ z 10 sierpnia 2020 r.) **wskazując różne jego ryzyka, m.in. problem z wydatkowaniem środków, nieukładającą się współpracę z Japonią, obecny stan prawny, ryzyko dublowania się z innymi projektami i perspektywy przemysłowego zastosowania reaktora HTGR** oraz o potwierdzenie aktualności ww. wniosku Ministerstwa Klimatu. **Odpowiedź MKiŚ była jednoznacznie popierająca projekt, uzasadniająca i potwierdzająca potrzebę jego kontynuowania i doprowadzenia do końca. W międzyczasie polepszyła się współpraca NCBJ z Japonią. W 2022 i 2024 roku zawarto także aneksy do umowy**.

Przedmiotowy projekt jest skomplikowany technicznie i merytorycznie. Nie ma gwarancji, iż odniesie sukces i zostanie wdrożony. Na tym polega istota działalności badawczo-rozwojowej (B+R) i innowacyjnej, tzn. nie ma pewności, czy działania B+R przyniosą

rozwiązanie danego problemu. Nawet gdy wyniki badań nie zostają wdrożone, przynoszą jednakże wiele innych korzyści, takich jak rozwój kompetencji, wiedzy, co w końcu owocuje wdrożeniami w innych projektach, gdzie wcześniej nabyta wiedza i doświadczenia zostały wykorzystane. Przedsięwzięcie HTGR jest prowadzone przez jednych z najlepszych polskich naukowców w dziedzinie energetyki jądrowej, z instytutu rozpoznawalnego i docenianego w Europie i na Świecie, który np. w reaktorze badawczym Maria produkuje i eksportuje jako jeden z niewielu na Świecie radiofarmaceutyki niezbędne do walki z nowotworami. Polskich specjalistów jądrowych niestety jest coraz mniej z uwagi m.in. na zaniechanie w Polsce w latach 80. XX w. budowy pierwszej polskiej elektrowni jądrowej.

Jeżeli polska gospodarka ma być konkurencyjna w Europie i na Świecie niezbędny jest skokowy wzrost nakładów na B+R i realizowane projekty badawczo-innowacyjne z udziałem polskich wybitnych naukowców. W ciągu minionej dekady Polska odnotowała jedno z najwyższych temp wzrostu PKB w Europie, jednak w nieznacznym stopniu udało się wejść na ścieżkę rozwoju opartego na innowacjach i wiedzy. **Bez istotnej zmiany w tej dziedzinie polska gospodarka, mimo naukowego i ludzkiego kapitału, nie będzie konkurencyjna technologicznie (pozostanie biorcą, a nie dawcą technologii) i nie wydostanie się z „pułapki średniego poziomu dochodu"**.

Pod względem innowacyjności polska gospodarka jest plasowana w rankingach na jednym z ostatnich miejsc UE, a UE wyprzedzają takie światowe potęgi jak USA, Korea Płd., Japonia, Izrael (najnowszy *European Innovation Scoreboard 2024* pokazuje, że wyniki UE w zakresie innowacyjności poprawiają się, ale w niewystarczającym stopniu aby skutecznie konkurować z innymi potęgami światowymi; Polska wyprzedza tylko Rumunię, Bułgarię, Łotwę i Słowację). Niedługo UE może być prześcignięta przez ChRL. Na horyzoncie pojawiają się również kraje tzw. Globalnego Południa, w tym mocno inwestujące w innowacje Chile. **Europa zostanie zepchnięta na margines geopolitycznej mapy Świata, a Polska na margines UE pod względem innowacyjności i konkurencyjności gospodarki, jeżeli nie zwiększy się znacznie środków na B+R z budżetu państwa (co pobudzi dodatkowo inwestycje sektora prywatnego).**

Obecnie ogólne nakłady na B+R w Polsce to zaledwie 1,46% PKB (dane GUS za rok 2022), **podczas gdy średnia UE to, 2,3%, a rekomendowany przez Komisję Europejską minimalny, aby gospodarka UE była konkurencyjna, poziom nakładów na B+R to 3% PKB** (słynny raport Draghiego mówi o 4%). **W Polsce nie zostały osiągnięte nawet mało ambitne cele w Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju (cel na 2020 r. zakładał 1,7% PKB).**

Bez większego zaangażowania środowiska naukowego (instytuty badawcze, instytuty Polskiej Akademii Nauk, uczelnie), jego współpracy z biznesem i administracją publiczną oraz – co jest warunkiem podstawowym, wyjściowym – bez znacznego skokowego wzrostu nakładów budżetowych na B+R gospodarka żadnego kraju nie ma szans na bycie innowacyjną, co pokazują liczne przykłady innych państw. Zależność między nakładami na B+R, a rozwojem gospodarczym i poziomem zamożności społeczeństw widać wyraźnie w statystykach: takie kraje jak np. Dania, Szwecja, Izrael, Korea Płd., czyli potęgi gospodarcze i innowacyjne, to przede wszystkim liderzy jeżeli chodzi o nakłady na B+R. Inne przykłady mniej zamożnych 20-30 lat temu krajów, to Irlandia i Estonia, które dzięki inwestycjom w wybrane sektory B+R osiągnęły sukcesy gospodarcze.

Budowa reaktora HTGR to szansa dla polskiej nauki i gospodarki mogąca przynieść dodatkowe, niewspółmierne korzyści do zainwestowanych środków: rozwój kompetencji i międzynarodowej konkurencyjności polskich zespołów badawczych, rozwijanie polskich specjalności badawczych czy wkład do polskiego miksu energetycznego w sposób istotny przyczyniając się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych (energetyka jądrowa jest całkowicie bezemisyjna). Projekt HTGR realizowany jest również w obszarze badań materiałowych. Przygotowane zostało zaplecze laboratoryjne wyposażone w nowoczesną

aparaturę badawczą, jak również uzyskano konieczne akredytacje i systemy zarządzania jakością. Dzięki temu NCBJ może prowadzić prace badawcze w procesie licencjonowania materiałów dla technologii HTGR, jak również badania niezbędne przy realizacji inwestycji w elektrownie jądrowe w Polsce.

HTGR uważane są na świecie za jedną z opcji spośród różnych technologii reaktorów IV generacji (obecnie w użyciu najnowsze do gen. III). Technologia HTGR jest rekomendowana przez organizacje międzynarodowe, jak Sustainable Nuclear Energy Technology Platform (SNETP), OECD Nuclear Energy Agency, czy International Atomic Energy Agency. **Badania prowadzi kilka potęg światowych jak USA, Japonia, Chiny czy Wielka Brytania.** Technologia ciągle nie jest jednak komercyjnie rozpowszechniona – jej wdrożenie na skalę przemysłową stanowiłoby przełom w energetyce światowej. Jej zaletą i przewagą jest to, że w przeciwieństwie do innych technologii reaktorów jądrowych, które ograniczają się tylko do produkcji energii elektrycznej, może zaoferować również produkcję energii w postaci ciepła, szczególnie dla przemysłu chemicznego i ciężkiego (tzw. kogeneracja jądrowa wytwarzająca jednocześnie energię elektryczną i ciepło). Ponadto reaktory wysokotemperaturowe ze względu na mniejsze rozmiary będą efektywniejsze i tańsze oraz bezpieczniejsze.

Należy podkreślić, że działania Polski zostały już docenione przez międzynarodowe instytucje i fachowe czasopisma naukowe, poniżej trzy przykłady:

1) Nuclear Engineering and Design, vol. 424 1 August 2024, Concept of the polish high temperature gas-cooled reactor HTGR-POLA https://www.sciencedirect.com/journal/nuclear-engineering-and-design/vol/424/suppl/C.
2) The NEA Small Modular Reactor Dashboard: Second Edition (str. 122 o polskim HTGR) https://www.oecd-nea.org/jcms/pl_90816/the-nea-small-modular-reactor-dashboard-second-edition
3) NC2I Vision Paper (September 2023) https://snetp.eu/wp-content/uploads/2023/10/NC2I-VISION-PAPER_2023-v8-1.pdf

NCBJ jest jedną z niewielu polskich instytucji naukowych które koordynują międzynarodowe projekty badawcze. Jednym z przykładów może być projekt GEMINI+ zrealizowany w ramach programu Euratom dotyczący reaktorów IV generacji (NCBJ był koordynatorem tego międzynarodowego projektu z udziałem kilkunastu współpartnerów, m.in. z USA i Korei Płd., czy kilku liczących się krajów Europy Zachodniej). Dzięki takim projektom oraz aktywności krajowej, jak przedsięwzięcie HTGR, NCBJ jest zapraszany przez liczące się technologicznie kraje do kolejnych projektów B+R. Powinien stanowić wzór w tej kwestii dla pozostałych polskich instytutów badawczych i uczelni prowadzących badania naukowe.

Odnosząc się do pytania Pani Senator czy *fakt, iż przedstawiciel NCBJ zasiada w komitecie redakcyjnym programu Nukleostrateg, z którego, jak zrozumiałam z wypowiedzi, które padły na posiedzeniu zespołu, NCBJ planuje pozyskać pieniądze, nie rodzi konfliktu interesów*, uprzejmie odpowiadam, że **w opinii MNiSW nie ma takiego konfliktu i ryzyka, że program Nukleostrateg będzie skoncentrowany wyłącznie, jeżeli w ogóle, na reaktorach wysokotemperaturowych**.

Dyrektor Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBR) Zarządzeniem z 6 października 2023 r. nr 81/2023 powołał *Zespół Redakcyjny ds. opracowania propozycji projektu strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych w sektorze energetyki jądrowej pn. Nukleostrateg*. Należy podkreślić, że **celem Zespołu Redakcyjnego jest przygotowanie propozycji ww. projektu programu. Z dniem zatwierdzenia projektu Zespół ulegnie rozwiązaniu.** Kandydaci na członków Zespołu Redakcyjnego są rekomendowani m.in. przez

Radę NCBR. **Członkowie Zespołu zobowiązani są do złożenia oświadczenia o bezstronności i poufności**, które jest załącznikiem do Regulaminu pracy Zespołu Redakcyjnego.

Zespół Redakcyjny, w którego skład wchodzi m.in. przedstawiciel NCBJ, czyli największego polskiego instytutu jądrowego z uznaniem i dorobkiem międzynarodowym, **przegotowuje jedynie propozycję tematyki badawczej i szkicu programu strategicznego, który kwalifikuje się do przekazania do dalszych konsultacji**, w tym Ministerstwa Przemysłu.

Co więcej, zgodnie z ustawą o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju **to Rada NCBR przygotowuje i przedstawia Ministrowi Nauki do zatwierdzenia projekty strategicznych programów badań naukowych i prac rozwojowych**. W rezultacie o ostatecznym kształcie programu strategicznego, w tym projektowanego Nukleostrateg, decyduje i Rada NCBR i Minister Nauki. Tymczasem **MNiSW już opiniowało, negatywnie, propozycję Zespołu Redakcyjnego w zakresie kontynuacji badań nad HTGR: wsparcie dla reaktorów wysokotemperaturpowych w ramach Nukleostrateg MNiSW uzależnia od:**

a) **powodzenia obecnie realizowanego przedsięwzięcia HTGR w ramach umowy MEiN-NCBJ na kwotę 60 mln zł na lata 2021-2024** (jak podano wyżej na przełomie I/II kwartału 2025 będzie w MNiSW oceniamy raport końcowy przygotowywany obecnie przez NCBJ).
b) **potwierdzenia woli kontynuacji rozwoju tej technologii przez MKiŚ/MP, w tym przedstawienia przez MKiŚ/MP planów wdrożenia tej technologii, mając na uwadze, iż to na wniosek MKiŚ zawarto ww. umowę MEiN-NCBJ**.

Jednocześnie, w związku z prośbą o przekazanie przez Narodowym Centrum Badań i Rozwoju *„Raportu otwarcia Programu Kogeneracji Jądrowej (HTRPL)" oraz „Raportu końcowego Programu Kogeneracji Jądrowej (HTRPL)", zrealizowanych na zlecenie NCBiR w ramach umowy nr SP/J/1/166183/12*, uprzejmie informuję, że **zgodnie z art. 381 ust. 1 *ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm., dalej „PSWN"), **wnioski, opinie, umowy i raporty dotyczące zadań finansowanych ze środków finansowych**, o których mowa w art. 365 pkt 2 lit. e i f, pkt 4 lit. b, pkt 5, 7, 10-12 i 13b oraz Mapy **stanowią tajemnicę przedsiębiorstwa w rozumieniu przepisów o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji**.

W związku z powyższym MNiSW nie może tych raportów udostępnić.

W kwestii nieupubliczniania raportów NCBR dodatkowo wyjaśnia, że środki finansowe o których mowa w art. 365 pkt 11 ustawy PSWN są środkami finansowymi na szkolnictwo wyższe i naukę przeznaczonymi na zadania finansowane przez NCBR, w tym badania naukowe i prace rozwojowe na rzecz obronności i bezpieczeństwa państwa. Zgodnie z art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. *o Narodowym Centrum Badań i Rozwoju* (Dz. U. z 2024 r. poz. 1170) Centrum zarządza realizacją badań naukowych oraz je finansuje lub współfinansuje. **Wojewódzki Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 19.02.2024 r., sygn. akt. II SA/Wa 1457/23 wskazał**: *„Skoro bowiem ustawodawca przesądził w art. 381 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, że tajemnicą przedsiębiorstwa w rozumieniu ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji są wnioski, opinie, umowy i raporty dotyczące zadań finansowanych ze środków finansowych, o których mowa w art. 365 pkt 11 tej ustawy, to uznać należało, że zwolnił w ten sposób podmioty stosujące prawo od badania przesłanek z art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2022 r. poz. 1233), mających dopiero prowadzić do ustalenia, czy określone informacje objęte są tajemnicą przedsiębiorstwa. W sytuacji, gdy przepis art. art. 381 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wyłącza z dostępu do informacji publicznej określone w powołanym przepisie dokumenty, przyznając im status objętych tajemnicą przedsiębiorstwa w rozumieniu ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, a więc zakładając a priori, że w stosunku do objętych treścią tego przepisu*

dokumentów zostały spełnione przesłanki wyczerpujące definicję tajemnicy przedsiębiorstwa, to brak uzasadnionych podstaw do kwestionowania prawidłowości ograniczenia prawa do informacji publicznej na skutek odesłania do "tajemnic ustawowo chronionych", przy czym jeden rodzaj tych tajemnic, tj. "tajemnica przedsiębiorcy" stanowi podstawę ograniczenia prawa do informacji publicznej w oparciu o treść art. 5 ust. 2 u.d.i.p.".

Z wyrazami szacunku

Z upoważnienia
Ministra Nauki

Maria Mrówczyńska
Podsekretarz Stanu
/ – podpisano cyfrowo/

Do wiadomości:
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów